

Jeffrey van der Hoeven en Frank Houtman

Pleidooi voor een softwarearchief

Toegankelijkheid en hergebruik van informatie wordt alom aangemoedigd. De aantoonbare authenticiteit van deze informatie speelt hierbij een grote rol, óók bij informatie in digitale vorm. Maar hoe realistisch is de notie van authenticiteit en toegankelijkheid als de oorspronkelijke hardware en software niet meer beschikbaar zijn? Jeffrey van der Hoeven en Frank Houtman van de Afdeling Digitale Duurzaamheid van de Koninklijke Bibliotheek pleiten voor een softwarearchief en vragen de overheid hiertoe het initiatief te nemen.

Voor het probleem van in onbruik geraakte hardware is inmiddels een oplossing gevonden: emulatie. Dit is specifieke software die de functie van hardware kan nabootsen en het mogelijk maakt zonder oude hardware toch de originele programma's te gebruiken. Het gaat hier niet alleen over software die jaren geleden erg gangbaar was (WP5.1, MS-DOS, dBase, Lotus 1-2-3, etc.) maar ook over bedrijfs- of onderzoeksspecifieke toepassingen die op maat gemaakt zijn en uniek in de wereld. Wanneer die toepassingen niet goed meer werken op een moderne computer, wordt emulatiesoftware ingezet waarmee de informatie in de oorspronkelijke digitale omgeving kan worden geraadpleegd.

Voorwaarde is wel dat over de oorspronkelijke software beschikt kan worden. En daar doet zich een groot probleem voor. Sommige organisaties zullen wellicht een kartonnen doos met oude software bewaren, maar geen enkele organisatie zal beschikken over alle software die zij ooit heeft gebruikt. Laat staan dat er een organisatie bestaat die alle in Nederland uitgebrachte software zoals besturingssystemen en applicaties structureel en systematisch bewaart.

Zonder software kan geen enkele oorspronkelijke computeromgeving worden gereconstrueerd, en juist die omgeving is zo bepalend voor de beleving van oorspronkelijke digitale documenten. Een CAD-tekening waarvan de kleuren anders worden weergegeven dan oorspronkelijk bedoeld, kan al onbegrijpelijk worden. Een website uit 1996, destijds ontwikkeld voor Netscape of Internet Explorer 4.0, ziet er compleet anders uit in huidige browsers. Computermodellen die tien jaar geleden voor MS-DOS werden ontwikkeld zijn zeer waarschijnlijk niet meer correct uit te voeren door nieuwe besturingssystemen. Met andere woorden: de oorspronkelijke softwareomgeving is naast hardware essentieel voor correcte toegang tot overheidsdocumenten, onderzoeksdata en andersoortige digitale informatie.

Waarom bestaat er eigenlijk nog niet zo'n softwarearchief? Ten eerste zijn er technische obstakels, zoals de complexiteit van een softwareomgeving: niet alleen de toepassing moet bewaard worden, maar ook het besturingssysteem, extra drivers, plug-ins, lettertypes, etc., tezamen met de bijbehorende metadata. Een tweede probleem wordt gevormd door wettelijke regels, omdat voor veel software een gebruikslicentie nodig is of omdat Digital Rights Management (DRM) het onmogelijk maakt de data van de originele drager te kopiëren. En dan is er nog het probleem dat software zo divers van aard is: er bestaat niet één versie van MS Office, maar er zijn honderden varianten in verschillende talen, meeteenheden enzovoorts.

Ondanks dat er geen softwarearchief bestaat, verplicht de Archiefwet iedere overheidsorganisatie de voor de cultuurhistorie relevante (al dan niet digitale) informatie in zijn oorspronkelijke vorm en context te bewaren en over te brengen. Voor informatie op traditionele dragers worden klimatologisch gereguleerde depots gebouwd die

beveiligd zijn tegen brand- en waterschade. De toegankelijkheid van digitale informatie is echter niet of nauwelijks gewaarborgd. Om de cultuur en geschiedenis van Nederland ook in digitale vorm voor toekomstige generaties veilig te stellen en toegankelijk te houden is het een absolute voorwaarde dat er een softwarearchief komt. De rijksoverheid zou hierin het initiatief moeten nemen – al is het maar omdat zij als grote partij bij aanbestedingen de mogelijkheid heeft om licenties van softwarepakketten voor dit doel te reserveren.